

M. ŞEHMUS GÜZEL

referandum

ekitap.ayorum.com

M. Şehmus Güzel

Referandum

İlk sunumu: Ocak 2021

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik Yönetmen ve kapak: Ferruh Dinçkal

Dizgi : MŞG

Sayfa Düzeni : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, “indirin”, götürün.

Hediyemizdir.

İÇİNDEKİLER

<i>SUNU</i>	5
<i>REFERANDUMUN ÖNLENEMEZ VARLIĞI</i>	7
<i>REFERANDUMUN ÖNEMİ</i>	16
<i>NİTELİKLİ OYLAMA, “DUBLE ÇOĞUNLUK”</i>	23
<i>KONUŞUNCA SEÇMENLER, BİR İHTİMAL DAHA DOĞUYOR</i>	28
<i>NİSAN REFERANDUMU SONUÇLARININ ANALİZİ</i>	33

SUNU

Birleşik Krallığın (United Kingdom), Avrupa Birliği'nden "boşanması"/"Brexit" resmileştikten sonra, AB yanlısı İskoçya'nın bunu kabul etmeyerek, tam bağımsızlık için 2021'de yeniden referanduma gitmesi bekleniyor. Epey geniş özerkliğine rağmen AB ile elverişli ilişkilerini AB üyesi olarak sürdürmek isteyen İskoçya Başbakanı Bayan, hükümeti ve seçilmişleri ve nihayet halkın büyük bir bölümü bu yıl bağımsızlığın ilanını istiyor. İskoçya Ulusal Partisi'nin en cömert mali desteği Sean Connery o kadar istediği İskoçya bağımsızlığını göremedi ama ülkesinin çocukları bu yolda kesin ve kalıcı bir adım atmak üzere.

İskoçya'yı Galler Ülkesi, Kuzey İrlanda da izleyebilir ve England tek başına kalabilir. Bu ülkelerde 2021 referandumları yılı olmaya aday.

Fransa'da Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, "çevre korunmasının" Anayasa'nın birinci maddesine alınması için referanduma gidilmesini düşündüğünü açıkladı. Tamamen göz boyamaya yönelik bu girişimin başka amaçları var ama bu referandumun yapılması için karar alınırsa referandumun bir yöntem olarak kullanılması Fransa'da mutlaka epey tartışılacak... 2021'de Fransa'da da referandum gündeme girecek ve kalacak. Eğer korona belasından yakamızı kurtarabilirsek...

Bu yıl başka devletlerde de referandum kimi sorunların çözümü olarak kullanılabilir : Örneğin referandumu yöntem olarak kullanan devletler arasındaki şampiyonlar ABD ile İsviçre Konfederasyonu, ABD içindeki federe devletler, örneğin Kaliforniya, İsviçre kantonları... Onlar da yeni yılda mutlaka bir veya iki belki üç referandum düzenleyebilir.

Evet yeni yılda referandum siyasete katık, demokrasiye koltuk değneği olabilir yine.

Bu nedenlerle hafızamızı tazelemek, siyasi sahnede figüranları oynamamak için, referandumun önemini, tarihi geçmişini, süreç içinde coğrafyasının genişlemesini ve nihayet Nisan 2017’de Türkiye’de düzenlenen parlamenter rejimden “başkanlık” rejimine geçiş referandumunu inceleyelim diyorum. Birlikte. Haydi yola çıkıyoruz. Kolay gelsin.

Paris, 8 Ocak 2021.

M. ŞEHMUS GÜZEL

REFERANDUMUN ÖNLENEMEZ VARLIĞI

Tarihi ve Tarih'te kalmış ama asla unutulmamış örneklerini şimdilik bir kenara bıraksak bile referandumun 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uygulandığını ve bu uygulamanın kapsadığı konular ve coğrafyası açılarından gittikçe genişlediğini, yayıldığını biliyoruz.

Evet o günlerden günümüze, 21. yüzyılın başlangıcında, referandum sadece teorik olarak tartışılan bir siyasetbilmi meselesi olmaktan çıktı, uygulamasının coğrafi alanı ve kapsamı genişledi.

Bugün referandumun her açıdan geliştiğini söylememiz mümkün. Referandum, değişik biçimleri, değişik tipleri ile yarı doğrudan demokrasinin (Fransızcasıyla “democratie semi-directe”) ciddi ve önemli konularda kullanılan araçlarından biri özelliğini kazandı.

İlgili konunun önemini ve/veya ilgili konuya daha çok önem verildiğini vurgulamak için halk eğemenliği bağlamında referanduma gidilmesi neredeyse bir kural biçimine bile dönüştü. Son yıllarda düzenlenenlere bir göz atmamız yeterli olabilir.

Referandum aynı zamanda temsili demokrasiler için “uyan ve kendine gel” aşısı gibi bir rol de oynayabiliyor/oyunabilir. Rayından çıkmış veya çıkmak üzere olana demokrasilerde halkı, oylarını alarak meclisleri doldurdukları seçmenleri, temsilden uzaklaşmış olanları uyandırıcı bir rol. Evet referandum bu anlamda bu bağlamda asil ve asli bir özellik taşıyor. Bunun için referandumda nitelikli bir oylama tercih edilir : Merkezi yapılı klasik tipteki bir devlet-ulusta belli sayıdaki illerden ve/veya bölgelerden, federal yapılı bir devlette belli sayıdaki federe devletlerden yüzde elli artı bir oyun evet veya hayır için çıkması

aranır. Burada dikkatinizi çekmek istiyorum. Yüzde ellibir değil, yüzde elli artı birdir aranan oran. Basit çoğunluk değil, nitelikli çoğunluk : Böylece referandum sonucuna hakiki meşruiyet kazandırır. Kazandırdığı kabul edilir.

Referandumun ilginçlerinden birkaç örnekle hafızalarımızı tazeleyebiliriz : Öncelikle ülkeler düzeyinde toprak devri, bir toprağın, işgal edilmiş veya adil olmayan bir biçimde paylaşılmış bir toprağın geri alınması, bağımsızlık ilanı konularında yapılan referandumlar anılabilir :

Tarihteki ilk referandumun 1552’de Metz kentinin Fransa’ya geri verilmesi konusunda gerçekleştirilen olduğu kabul ediliyor...

1905’te Norveçliler yüzde 99,9 oy oranıyla İsveç Krallığı’ndan ayrılmaya, bağımsız bir devlet olarak geleceğini sürdürmeye referandumla karar verdiler...

1944’te İzlanda referandumla ve yüzde 99,5 oy oranıyla Danimarka Krallığı’ndan ayrıldı, bağımsızlığını ilan etti.

Cezayir’in bağımsızlığına gidiş sürecinde, 1962 yılı içinde, ikisi Fransa’da (“metropol”da) biri Cezayir’de olmak üzere toplam üç referandum düzenlendi.

Bu süreç içinde kurucu, yaratıcı niteliklerinin de belirlemesiyle kimi kez yeni anayasaların ve/veya anayasalardaki bir veya daha çok sayıdaki maddenin değiştirilmesinin referanduma sunulduğunu görüyoruz. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti’nde iki askeri darbeden sonra “yazılan” anayasaların 1961 ve 1982’deki referandum örneklerini anımsayabiliriz. 16 Nisan 2017’deki değişikliği de.

Fransa’da da anayasanın kabulü için bu yola gidilmişti : Charles De Gaulle, siyasete başbakan olarak yeniden döndükten sonra,

kendisine uyacak bir rejimin kurulması için 1958’de “king seize”, kendine, boyuna bosuna uygun bir Anayasa hazırlattı ve bunu referanduma sunarak 5. Cumhuriyeti kurdu. “Yarı başkanlık” rejimini getiren bu Anayasa bugün Fransa’da hala yürürlüktedir. Dahası 1958’de Anayasaya hayır oyu verilmesi için büyük gayret gösteren Sosyalister, Komünistler, Sol Radikaller ve Radikal Solcular 1981’de François Mitterrand Cumhurbakanı seçilince bu Anayasa’da referandumla birkaç değişiklik yapmakla yetindiler ama Anayasa’ya toptan dokunmadılar...

De Gaulle iktidarı süresince referandum araçını dört kez kullandı. Ve her seferinde, bir tür şantaj kokan, “Önerdiğim konuda evet oyu çoğunluğu almazsa istifa ederim” demeyi ihmal etmedi. Fransa seçmenleri zamanı gelince De Gaulle’e lades dediler : Nisan 1969’da Fransa’da “Bölgeler yaratılması ve Senato’ya çeki düzen verilmesi” konusundaki referandumda hayır oyları çoğunluğu kazanınca De Gaulle’ün tepesi attı ve şapkasını ve eşini aldığı gibi derin geçmişlerde kalmış atalarının memleketi İrlanda’ya “plajda dinlenmeye gitti”. Siyasete bir daha dönmedi. De Gaulle politikacı takımını o kadar “seviyordu ki” uzun yıllar başbakanlık ve cumhurbaşkanlık yapmasına karşın Millet Meclisi’ne veya Senato’ya adımını bile atmadı. Bu kadarına da pes demeyelim de ne diyelim ? Belki bir kez gitmiştir ama kerhen gitmiştir ve seçilmişlere tepeden bakarak çıkıp Sarayı’na dönmüştür. Adam olana çok bile !

Referandum ve doğrudan demokrasi denilince, tarihi ve güncel, ilginç ve dikkat çekici nitelikleriyle İsviçre Konfederasyonu uygulamaları hemen akla geliyor. Kantonlarla yönetilen Avrupa’nın en yaşlı Cumhuriyet’i en derinlerindeki tarihinde kimi abartmalara karşın referandumun en çok kullanıldığı devletlerden biridir. Tarihin derinliğindekileri saymazsak konfederal üzeyde 1848’den beri yüzlerce kez ciddi, ülke yönetimi açısından temel,

kantonların ve yurttaşların sorunlarını çözmeye belirleyici konularda referanduma gidildi.

İsviçre’de kimi kantonda gerçekleştirilebilen bütün seçmenlerin bir meydana, bir mekanda toplanıp kararlar alması yöntemini (landsgemeinde : almanca, fransızca ve türkçesi : “Communauté rurale”/”kırsal topluluk” veya “Assemblée du pays”/”ülke meclesi”) referandumla karıştırmamalıyız. İsviçre örneği özel bir biçimde irdelenmeyi hak ediyor.

Federal düzeyde az sayıda ve geniş ölçüde diğer devletlerin ve/veya halkların ilgisini çekmeyen konularda yapıldığı için az bilinen veya hiç bilinmeyenleriyle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) referanduma epey başvuran devletlerden bir başkasıdır. İsviçre’den sonra büyük olasılıkla ikinci sırada olmalı. Dünyanın ilk Cumhuriyetlerinden biri özelliğini taşıyan ABD’nin bünyesindeki federe devletler de referandum aracını gerektiğinde kullanıyor. Federe devletler arasında son yıllarda Kaliforniya birinci sırada. Kaliforniya epey farklı, çarpıcı ve ilginç konulardaki referandumlarıyla dikkat çekiyor : Referandumla görevden alınan “Genel Vali”, “yargıç”, “senatör” bile var... ABD’de yıldan yıla sayıları 10 ile 15 bin arasında değişen ve halk inisiyatifiyle başlatılan referandum düzenleniyor. Bu sayının 300 kadarı federe devletlerde kalıyorsa birkaç federe devlet arasındaki ortak konularda.

Kanada Konfederasyonu uluslararası antlaşmaların onaylanması için referanduma giden devletlerden biridir. Kanada, Konfederasyon’u terkedip kendi kaderini bağımsız bir devlet olarak sürdürmek isteyen federe devletlerinden Quebec’in bu konuda referandum düzenlemesine de izin vermesiyle biliniyor. Quebec denemelerine rağmen bağımsızlık referandumlarını kazanamadı ama bu arzusundan da vazgeçmiş değil. 30 Ekim

1995'te düzenlenen referandumda bağımsızlıktan yana olmayanlar yüzde 50,5 oy oranıyla ve 54 bin 288 oy farkıyla kazandı. Aradaki fark aşılamayacak gibi değil...

Ayrılmak ve bağımsız olmak için düzenlenen her referandumdan ille ayrılık ve bağımsızlık kararı çıkmıyor.

Bu konuda İspanya'nın güney ucundaki Cebellitarık düzenlenen her referandumda İngiltere Krallığı'ndan ayrılmayı kabul etmedi örneğin.

Bu konuda İskoçya örneği de verilebilir : Evet bağımsızlık konusunda referandumda giden özerk bölge veya federe devletler arasında Büyük Britanya Krallığı/Birleşik Krallık/İngiltere Krallığı bünyesindeki İskoçya'yı da unutmamalıyız : İngiltere bizzat Avrupa Birliği'nden çıkmak üzere referandumda gitti. Sonucunu biliyor ve son gelişmeleri günü gününe izliyoruz. İngiltere'nin AB'den çıkmasının kesinleşmesi üzerine, AB yanlısı İskoçya bağımsızlığını elde etmek ve AB bünyesinde bağımsız bir devlet olarak yer almak niyetini bir kez daha açıkladı ve bu konuda yeni bir referandum düzenleneceğini de.

İngiltere'nin AB'den çıkması/Brexit üzerine İrlanda Adası'nın kuzeyindeki İrlanda'da, Kuzey İrlanda'da, Katolikler, hem İngiltere'den ayrılmak hem de güneyindeki İrlanda Cumhuriyeti ile birleşerek AB bünyesinde bağımsız ve birleşik bir İrlanda Cumhuriyeti devleti biçimde yer almak arzusunun dillendiriyorlar.

Brexit Birleşik Krallığın bir-iki parçasının ayrılmasına yol açabilecek nitelikte : 2021 ve hemen sonrası gelişmeleri gösterecek.

İspanya Krallığı'nın en zengin "özerk bölgesi" Katalonya, yeni bir referandum düzenleyerek bu kez mutlaka bağımsızlığını elde etmek için kollarını yeniden sıvadı. Katalonya bağımsızlıkcıları morallerini hiç bozmuyor ve yeni bir referandum için yeniden yola

çıktıkları. İspanya Krallığı'nın referandumdan çıkan eveti bu kez evetlemesi için.

Fransa Cumhuriyeti başkentinden 17 bin kilometre ötelerdeki Yeni Kaledonya'da, merkezi iktidarla imzalanmış anlaşma uyarınca bağımsızlık için düzenlenen iki referandumda da hayır kazandı : 2018'de yüzde 56 ile 4 Ekim 2020'de yüzde 53 ile. Aradaki fark azalıyor ve bağımsızlık yanlıları gözlerini yakında yapılacak üçüncü ve sonuncu referanduma çevirdiler. İzlemeye değer.

İspanya ve Fransa arasında Pireneler'de sıkışmış kalmış küçük Andor Prensiği'nin bağımsızlığını referandumla elde ettiğini de geçerken yazayım.

Ötelerde çok uzaklarda Doğu Timor da bağımsızlığına referandum sonrasında ulaştı. Bu konuda daha başka örneklerde var...

Bu konularda referandum düzenlenmesi bu meselelere, kanun ve benzeri tüzel düzenlemelerin sahip olduğu nitelikten, değerden daha önemli, daha kapsamlı bir meşruiyet kazandırıyor. Referandumu referandum yapan da budur. Halkın veya halkların kendilerini ilgilendiren bir konuda, burada kendi kaderini bizzat tayin etmek konusunda, kendi kendini bizzat yönetmek için oy kullanmasıdır. Söz hakkını somutlaştırmasıdır.

Nihayet referandum ile uluslararası, iki veya daha çok devlet arasındaki, antlaşmalar onaylanabildiği gibi, bu tür antlaşmalar red de edilebiliyor. Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve öncülleri "Ortak Pazar" vs gibi devletlerüstü oluşumlara, örgütlere üyelik için referandum yolu tercih edildiği gibi bunlardan ayrılmak için de benzer yola gidiliyor. Maastricht Antlaşması'nın Fransa'da referandumla reddi, İngiltere'nin AB'den referandum sonrasında ayrılması gibi... İsviçre'nin Birleşmiş Milletler'e üye olmak istemediğini referandumla duyurması...

Fransa'dan öncelikle söz etmem referandum konusunda birinci filan olmasından değil. Gerek "devlet-ulus" niteliği ve bu niteliğine, 1980'lerin başından itibaren bölgelere tanınan kimi yetkilere ve özerklik konusundaki kimi reforma karşın, sıkı sıkıya bağlı kalmasına, gerekse referandumun genellikle, neredeyse tümüne yakınının, üstten (cumhurbaşkanı, başbakan, hükümet ve kimi kez Parlamento) başlatılmasıyla bize, Türkiye Cumhuriyeti'ne, benzemesinden ve bu alanlarda bizim de ona benzememizden.

Onca patırtı gürültüyle ikide bir yinelenen "İnsan Haklarının yuvası/vatanı/yaratanı" falan filana rağmen "halk inisiyatifiyle referanduma" gidilmesini bugün bile kabul etmeyen ender Avrupa devletlerinden biri olarak Fransa Cumhuriyeti Avrupa halklarınca ti'ye bile alınıyor. Hele referandum alanında araştırmalarıyla ve/veya teorik yaklaşımlarıyla ünlü bilim kadın ve adamlarınca. Yine de hakkını verelim : Fransa Cumhuriyeti Şubat 1992'deki kanunla "yerel idari referandum"u tanıdı... Ama bu referandumla alınacak karar sadece danışma niteliğini taşıyacak (!) Bravo ! Bu da bir "gelişme" (!)

Avrupa devletleri arasında yine az bilinen referandum örnekleriyle ve değişik alanlarda referanduma gitmekten çekinmemesiyle İtalya Cumhuriyeti'ni de anmalıyız. İkinci Savaş'ın hemen sonrasında Cumhuriyet rejimini referandumla tercih etti. Yeni Anayasasını da. İtalya'da boşanma konusunda bile referandum düzenlendi. Doğal : Hele Katolik Kilise'nin ve Papa'lığın ağırlığını bir bilseniz.

İsviçre, ABD, İtalya, Avusturya, Kanada, Avusturalya örnekleri derinlemesine ve özel bir biçimde incelenmeyi hak ediyor.

Bugün bu örnekleriyle ve burada anmadıklarımla referandumun coğrafi alanı ve düzenlemek istediği konuların genişlediği kesin.

Referanduma başvurulması bugün birbirinden farklı siyasi rejimlere sahip devletlerin anayasalarında yer alıyor. İşte yukarıda isimlerini saydıklarımla birlikte Yunanistan Cumhuriyeti, Almanya Federal Cumhuriyeti, Danimarka Krallığı, Finlandiya Cumhuriyeti, İspanya Krallığı, Lüksemburg Büyük Dükalığı, Hollanda Krallığı, Güney Kore, Avustralya Birliği, İrlanda Cumhuriyeti, Kanada Konfederasyonu... Liste epey uzun...

18. Yüzyıldan ve özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından bugüne bakılınca referandumun teori olmaktan çıktığını, uygulandığını, uygulamanın alan ve konu açılarından genişlediğini görüyoruz. Yineliyorum. Yinelemekte yarar var çünkü.

İtilse, kakılsa, eleştirilse, yerin dibine batırılsa bile referandum halkın doğrudan doğruya sözü olması açısından, halktan gelmesi niteliği sayesinde kapsadığı konuya üst meşruiyet kazandırmasıyla önem kazanıyor.

Demokrasilerin daha iyi yürütülmesi, yürümesi, halk(lar)ın yönetimde etkisini somutlaştırma olanağıyla ve değişik türleriyle referandum doğrudan doğruya demokrasinin binbir ve değişik nedenlerle mümkün olmadığı coğrafyalarda ve zaman dilimlerinde ihmal edilemeyecek ciddi, önemli, vazgeçilemez bir teknik, bir araç olarak hizmette. En iyi biçimde kullanılması mümkün. Terside.

O halde ne tür bir referanduma ihtiyacımız var ?

Referanduma gitme kararını kim verecek ? Hep cumhurbaşkanı, başbakan ve hükümetin karar vermesi adil midir ? Halkın referanduma gitme konusunda belli koşullarda (örneğin sayısı önceden belirlenmiş coğrafyası farklı/değişik illerden belli sayıdaki yurttaşın imzalarıyla destekli bir dilekçe sonrasında) inisyatif almasına olanak tanınacak mı ?

Referandum ne zaman yapılabilir? Bir kriz döneminde, savaş koşullarında, sıkı yönetim altında, olağanüstü hal durumlarında referanduma gidilmesi kimi sorunlara yol açmaz mı ? Nelere? Nasıl ? Nerede ?

Referandum nasıl düzenlenecek ? Referandumda sorulacak soruyu kim hazırlayacak ?

Olumlu sonuçta ne olacak ? Olumsuz sonuçta sorumluluğu kim üstlenecek ? Referanduma gidilmesini öneren(ler) mi ?

Her halk oylaması ille referandum anlamına gelir mi ? Kaç tür referandum var ? Sorular pek çok. Bir kenarından başlayarak yanıtlamayı deneyelim.

REFERANDUMUN ÖNEMİ

Evet halktan gelen arzunun en iyi biçimde gerçekleştirilmesi için referanduma ihtiyacımız var : Temsili demokrasilerde bile.

Meclisler, parlamentolar “ulusal eğemenliğin” temsil edildiği mekanlar olarak kabul edilince, halk eğemenliğinin, halkçı eğemenliğin, belli zamanlarda veya zaman zaman referandum ile doğrudan doğruya siyaset sahnesine çıkması, yasama ve yürütme konularında, toplumu ilgilendiren değişik meselelerde söyleyeceğini dile getirmesi temsili demokrasi açısından tamamlayıcı olma niteliği taşımaz mı/taşıyor mu ?

Yürütme ve yasama yetkilerini elinde tutan meclislerin “ulusal eğemenliği” temsil ettiği kabul ediliyor. Ama bu mekanlarda kimi konularda halkların isteklerine kulakların tıkandığı, meclislerin dev şirketlerin, iyi saatte olsunların çıkarlarına öncelik verdiği, halktan, seçmenlerden, kadın, erkek ve çocuklardan, gençlerden ve yaşlılardan gelen arzulara kulaklarını kapattıkları da tarihi bir gerçektir. İşte o zaman referandum aracı devreye sokulamaz mı ?

“Üstten”, “tavandan” kısacası “devletten” başlatılan referandum yanında “alttan”, halktan, seçmenlerden, yurttaşlardan gelen referanduma da gereksinme var mutlaka. Her demokrasinin ayrılmaz ilkelerinden biri ama en belirleyicisi olan “güçler ayrımının” tehlikeye atılması, zora düşmesi anında halk inisiyatifiyle başlatılacak bir referandum güçler arasında daha iyi bir denge garantisi getiremez mi ?

Halkın temsilcilerinin üstlenemediği, üstlenmekten çekindiği böylesine belalı bir alanda veya benzeri konularda halk, “halk eğemenliği” sorumluluğunu bizzat sırtlayıp kendi sözünü en etkin

biçimde açık ve kesin bir dille bir referandum aracılığıyla söylese fena mı olur ?

Kimi rejimin kendi özünden gelen yapısal dertleri bulunuyor ve bunların bir bölümü uzun yüzyıllara rağmen herkesi tatmin edecek, sorunların üstesinden gelinecek biçimde bir türlü çözülemiyor da.

Bir örnek olarak Cumhuriyet rejimlerinde yürütmenin konumuna bakalım ? Yürütmenin bir numarası, “başı” kim olmalı ? Cumhurbaşkanı mı ? Başkan mı ? “Diktatör” mü ? “İmparator” mu ? Reis mi ? Mısır Cumhuriyeti’nde cumhurbaşkanına “Rais” dediği aklıma geliyor. “Führer” mi ? Başbakan mı ? İki kişiden oluşan bir yapı mı ? Üçlü bir yapı mı ? Daha geniş, ortaklaşa ve çoklu bir yapı mı ?

Yürütme nasıl yönetilmeli ? Tek kişiyle mi ? Parlamento ile mi ?

Yürütme ve yasama arasında yetkiler nasıl paylaşılmalı ?

Yargı bağımsızlığı nasıl güvence altına alınmalı ?

Parlamento tek meclisli mi olmalı iki meclisli mi ? Millet Meclisi ve Senato’dan oluşan bir parlamentoda yetkiler nasıl bölünmeli ? Milletvekillerinin ve senatörlerin seçimleri nasıl yapılmalı ?

Yürütme ile Yasama güçleri arasında denge nasıl kurulmalı ?

Yürütmenin Yargı’nın işleyişine karışması nasıl engellenebilir ? Yargı bağımsızlığının sınırlarını kim, ne zaman, neden ve nasıl çizecek ?

Ötelerden beri ve modern zamanların öncüllerinin kiminin ses getirdiği 1700’lerden günümüze sıraladıklarımın ve dahasının hemen hemen tümü denendi. Ama bir türlü en iyisi bulunamadı.

“Geriye dönüşleri” de sayarsak, demokrasinin, cumhuriyet rejiminin gidişinin inişli çıkışlı, gidişli dönüşlü olduğu gürülüyor.

Neye karar verilirse verilsin, seçilen yola, en etkin biçimde meşruiyet, kanunilik kazandırmanın yolu referandum (mu)dur. Bu işleri bilenlerden kimi referandumdur diyor. Peki o zaman referandumla benimsenen bir Anayasa hiçbir eksiklik, hiçbir kusur taşımaz mı ? Bu soruyu kim yanıtlayacak ? Yanıtlayanın başına neler gelecek ? Başına devlet kuşu mu konacak ? Böyle bir anayasayı kim, ne zaman, nasıl hazırlayacak ? “Uzmanlardan” oluşan bir Kurul, bir Meclis mi ? Kurucu Meclis mi ?

Referandumun başarılı sonuçlanmasının “getirdiği”/kazanç referanduma sunulan Anayasa’yı hazırlayan(lar)a mı kalacak ? Halka mı ?

“Profesörler” ve/veya halkın seçilmiş temsilcileri tarafından hazırlanan Anayasa referandumla kabul edilince meşruiyet kazanır kuşkusuz. Zaten bu yola da bunun için gidiliyor. Ama bu meşruiyet ona ve yaratıcı(larına)sına, “Her şeye artık ben tek başıma karar veririm”, “Genelgeçer istekleri en iyi ben ifade ederim”, “Halk(ım) bana her konuda istediğini yap garantisini verdi” diyemez. Dememeli.

Referandum halka özgürce fikrini açıklamak olanağı veriyor. Bu plebisit (“plebiscite”) biçimine dönüştürülerek, dejenere edilerek, bozularak, bir kişiye veya daha ender bir biçimde bir gruba meşruiyet kazandıracak hale getirilmemeli.

Evet plebisit genel olarak bir kişiye meşruiyet kazandırmak için, halk oylamasında evet oyu verecek, olumlu yanıt getirecek, olumlu yanıt getirmesi garantisini olan bir soru sorulmasıdır. Sorulması olanağının tanınmasıdır. Bu alandaki “ustalığın” bir parçası da o sorunun hazırlanmasındadır da.

2017’de Türkiye’de geline nokta buydu : Referandum adı altında onun bozulmuş biçimi için kampanya yapıldı. Anayasa değişiklikleri, yeni bir rejime doğru gidiş neredeyse bir bahane biçimine dönüştürüldü, asıl meselenin bir kişinin istediği bütün alanlarda halkın desteğini bir “referandum”la aldığına dosta ve düşmana gösterilmesi arzusu öne çıktı/çıkarıldı.

Nitekim yurttaşların birçoğu da bu yönde akıl yürüttü : Seçmenlerin önemli bir parçası bir kişi için evet oyu vermeye hazır hale getirildi. Şartlandırıldı. Nitekim referandumdan birkaç hafta önce gerçekleştirilen bir kamuoyu yoklamasında, yanıtlayanların çoğunluğu, “Bu Anayasa Recep Tayyip Erdoğan için yapıldığından evet diyeceğim, başka biri olsaydı hayır oyu verirdim” dedi.

Bugünkü Cumhurbaşkanı böylece çok geniş alanlarda meşruiyet kazanmak üzere bu işe dört elle sarıldı. Kazanacağını sanarak. Kazanacağı sanılıyordu. Siyaset dosdoğru ve bir noktadan öbürüne kesintisiz ulaşan otoyol değil. Referandumlar ise futbol maçı gibidir, hakem bitiş düdüğünü çalana kadar kimin kazanacağını kimse bilemez. Bu son nokta düzenli ve sürekli bir biçimde göz ardı edildi.

Dahası Türkiye’de seçmenin ne yapacağını her zaman önceden kestirilemediğinin bilinmesine rağmen. Biz bir istisna değiliz : Başka coğrafyalarda da benzer durumlar yaşanıyor. Uzmanlar yanılabilir, kamu yoklamaları “sınıfta kalabiliyor”, vb.

Recep Tayyip Erdoğan’a ve partisine yıllardan beri oy verenler, çalışan, kendi işini taştan yaratan, alın teri ve göz nuru döken, muhafazakar (bunu kötileyici anlamda söylemiyorum, toplumsal ve siyasi açılardan böyle bir tavır, tutum takınan yurttaşlarımız bulunuyor, sosyolojik açıdan bu böyle, bu noktalara dikkat çekiyorum), barış içinde çalışmak ve ailesini geçindirmek isteyen yurttaşlar. Ama onlar da herkes gibi Recep Tayyip Erdoğan’ın halk

oyuyla Cumhurbaşkanı seçilmesinden beri (öncesi de var elbette), ülke içinde ve bütün komşularımızla ve hatta Avrupa Birliği'nin en önemli üyeleriyle çekişmesini, savaşmasını, çekinerek izliyorlar ve belki bu nedenler sonucu son anda evet demekten vazgeçebilirler.

Bugün bile bu tür yurttaşlarımızdan kiminin, gündemde yer almasını pek anlamlı bulmadıkları referandum atılımını “yersiz”, “gereksiz” olarak nitelediklerini biliyoruz. “Bunun tansiyonu biraz daha artırdığı için tedirgin olduklarını” açıklamaktan ta çekinmiyorlar. Yerel televizyon kanallarının, sosyal medyada paylaşılan videoların ve kimi meraklının bizzat ürettiği internet sitelerinin gerçekleştirdiği “sokak soruşturmaları” bu konuda birçok örnekle dolu.

Bugün herkesin özlemi barış ve huzur içinde çalışmak ve geçinmek. Savaştan, ardı arkası kesilmeyen yüksek tansiyondan, bir tür kesintisiz hırlaşmadan herkes usandı artık. Hele bir de yeni hükümlerle böylesine pekiştirilmiş ve dünyanın hiç bir devletinde, hatta örnek alındığı iddia edilen devletlerinde bile görülmemiş kendine özgü, nevi şahsına münhasır bir “başkanlık” rejimi ile Türkiye Cumhuriyeti Başkanı olarak çekişme ve savaşma etki alanlarını genişletmesi olasılığında da bulunması sonucu seçmenlerinin Recep Tayyip Erdoğan'a yüz çevirmesi ihtimali daha da artıyor. Gülen Cemaati ile çekişmenin bütün sonuçlarıyla bitmediği de bilinirken...

Bu gözlemim Avrupa devletlerinde yaşayan, çalışan ve kimi, hatta önemli bir bölümü iki uyruklu, barışçı, inanmış ve hayırsever yurttaşlarımız için de geçerli. Son olaylar üzerine en çok üzülenler onlar : Türk Lirasının değeri düştü, düşüyor. Düşüş bir türlü engellenemiyor. Döner kebab satışları azaldı... Bunların faturasını kim ödeyecek ?

İşte bu nedenlerle referandumun bu haliyle bile yaratıcısı için olumlu biçimde sonuçlanması halinde yurttaşların, seçmenlerin görevi bitmiyor : Halk referandum ile, seçimlerle, ve seçimler arasındaki zaman dilimi içinde gerekirse başka bir referandumla sesini, arzusunu, isteğini dile getirme olanağını her fırsatta kullanmalı, bu olanağını asla yitirmemeli.

İyi ama bugün birinci derecede referandumu savunanlar halkın kendi inisiyatifi, kendi girişimiyle bir referanduma gidilmesi için yolları açmıyor. Tam tersine bu referandum bitince, yine üstten halka dayatılacak yeni bir referandum daha sunulacak ama halkın bizzat önemli bulunduğu konularda referanduma gitme olanağı ona tanınmayacak.

Halk yine de ve herşeye rağmen sesini, arzusunu, isteğini kesintisiz bir biçimde duyurmalı, iletebilmeli.

Referandum tek başına adil olamayabiliyor. Olamayabilir. Örnekleri pek çok. O nedenle halkın bekçilik görevi aralıksız sürmeli. Referandumun yaratıcısı uygulamasıyla izlenmeli. Referandum olumlu biçimde oylanırsa. Ancak bunun garantisi yok. Halk artık ona da bir “ders vermeli !” diyerek Recep Tayyip Erdoğan’a rağmen referandumda hayır oyunu tercih edebilir. O zaman yaratıcısı ne yapacak ? Bu sorunun yanıtını bilen var mı ?

Evet halkın görevi oyunu kullanmakla bitmiyor. Halk, temsil ettiğiyle, eğemenliğiyle devlet yapısı içinde en yüce güçtür. Eğemenlik halkındır. Yasama, Yürütme, Yargı güçleri içinde Halk en üstte yer alıyor. Referandum bunun bir ispatıdır.

Halkın üst güç özelliği, bekçilik göreviyle pekiştirilerek sürmeli, sürdürülmeli. Referandum ile benimsenenler daha mı makul ? Daha mı meşru ? Demokrasinin yüceltilmesi için mi ? Demokrasinin iyileştirilmesine yarıyor mu ? Bunların yanıtlarını

uygulama verecek. İŖte bu yüzden uygulama yakından ve sıkı biçimde izlenmeli. Aralıksız. Sürekli. Yürekli. Üç Kuvet/Gç te Halk adına karar veriyor, yürütüyor, kanun çıkarıyor, uyguluyor. Halk bunu bilmeli, unutmamalı. Zamanı gelince dur demesini de bilmeli. Ülkemizde belki böyle bir aŖamanın eŖiğindeyiz.

NİTELİKLİ OYLAMA, “DUBLE ÇOĞUNLUK”

Her halk oylaması referandum sayılmaz, sayılmayabilir. Bir halk oylamasının referandum, hakiki ve gerçek (özel olarak iki kelimeyi de yazıyorum) referandum sayılması için gerekli ve zaruri şartlar vardır. Çünkü temsili demokrasiler için “uyarı” ve “kendine gel” aşısı gibi bir rol de oynayabilecek, rayından çıkmış veya çıkmak üzere olan demokrasilerde halkı, seçmenleri temsilden uzaklaşmış olanları uyandırıcı bir rol de oynayabilecek referandum, bu anlamda ve bu bağlamda asil ve asli bir özellik taşıyor. Hele anayasa değişikliği veya yeni bir anayasanın kabulü için düzenlenen bir referandumda.

Bunun için bu tür referandumlarda nitelikli bir oylama, “ikili çoğunluk” (“double majorité»/duble çoğunluk) tercih edilir :

Her devletin kendi idari yapılanmasına göre, belli sayıdaki kantonların (İsviçre’de), illerin, bölgelerin, federal yapılı bir devlette belli sayıdaki federe devletin yarısından çoğunda çoğunluk ile seçim kütüklerine kayıtlı seçmenlerin yüzde elli artı bir çoğunluğu.

İkili çoğunlukla referandumun kazanılmasıyla meşruiyetin hakkıyla elde edildiği kabul edilir.

Basit çoğunluk değil, nitelikli, ikili çoğunluk. Evet ancak ikili çoğunlukla referandumun sonucuna hakiki meşruiyet kazandırdığı kabul edilir. Geçmiş dönemlerde kimi devlette referandumda yüzde elli artı bir yerine yüzde 60 arandığı bile oldu.

Anayasa değişiklikleri, yeni bir anayasanın kabulü, rejim değişikliği gibi konularda düzenlenen referandumun geçerli olması için asla ama asla basit çoğunlukla yetinilemez. Yetinilmemelidir. Evet halk

oylamasına katılanların, sadece oy kullananların oylarının çoğunluğu ile yetinilemez.

Nitelikli çoğunluk gereklidir. Ve bu da, enazından, iki şartlıdır : Coğrafi alanda çoğunluk, seçim kütüklerine kayıtlı seçmenlerin çoğunluğu.

Bir örnek olarak 2017’de Macaristan’da düzenlenen referandumunu anımsayabiliriz : Basit çoğunluk sağlanmasına rağmen referandum geçerli sayılmadı. Bu konuda birçok örnek bulunuyor.

Referandum halkın doğrudan doğruya sözü olması açısından, halktan gelmesi niteliği sayesinde ve kapsadığı konuya üst meşruiyet kazandırdığından, kabulünün de diğer hukuki düzenlemelere göre daha üst düzeyde, daha nitelikli olmasının aranması, tercih edilmesi doğaldır. Bunun içindir ki demokrasilerin daha iyi yürütülmesi, yürümesi, halk(lar)ın yönetimde etkisini somutlaştırma olanağıyla ve değişik türleriyle referandum doğrudan doğruya demokrasinin binbir ve değişik nedenlerle mümkün olmadığı coğrafyalarda ve zaman dilimlerinde ihmal edilemeyecek ciddi, önemli, vazgeçilemez bir teknik, bir araçtır. En iyi biçimde kullanılması mümkündür. Tersine de. Örneğin referandum cumhuriyetçi yapısal dengeyi bozucu nitelik taşımamalıdır, bilhassa kuvvetler arasındaki ayrılığa dokunmamalıdır.

Referandumda oy kullananlar figüran konumuna getirilmemelidir. Referandum ciddi bir meseledir, referandumda katılanlar birer aktör, evet hakiki birer aktör olarak görevlerini yerine getirdiklerinde referandum sonucuna da gereken önem verilmelidir.

Referandumda oy sandığına gitmek kadar gitmemek te önem kazanıyor. Bu nedenle referandum sonucunun geçerli olması için seçmen kütüklerine kayıtlı olanların çoğunluğu şartı aranıyor.

Oy sandığına kadar gitmek ve beyaz oy vermek te önemli. Bunların tümünün dikkate alınması gerekiyor. Sadece basit çoğunluğa sahip bir referandum sonucunun kabul edilmesi doğru olmaz. Böyle bir sonuç geçersizdir.

Türkiye’de referandumun mutlaka olumlu biçimde oylanacağı sanılıyor. Hesaplar bunun üzerine kuruluyor. Başka bir sonuç beklenmediği için referandum olumsuz sonuçlanınca ne yapılacağı da bilinmiyor. Böylesi bir durumda ne tür kararlar alınacağı da. Oysa oylamanın olumlu biçimde biteceğinin garantisi yok.

Seçmenlerin önemli bir bölümü artık Recep Tayyip Erdoğan’a ve yakın çevresine de bir “ders vermeli !” diyerek hayır oyunu tercih edebilir. O zaman referandumun yaratıcısı, başlatıcısı, birinci oyuncusu ne yapacak ? Bu son derece önemli bir soru? Değişik örneklerinde ve tarihi deneyimlerle öteden beri saptandığı gibi, referandumun özendiricisi, birinci derecedeki savunucusu, “ortadireği”, referandumun olumsuz bir biçimde bitmesiyle artık görevini sürdüremez. Çünkü seçmenler “Hayır” diyerek sadece anayasayı, anayasa değişikliklerini, rejim değişikliğini değil, bunların baş sorumlusunu, referandumla özdeşleşmiş yöneticisini de red ediyor. Bunun başka türlü anlaşılması, yorumlanması da mümkün değildir. Su testisi su yolunda kırılır örneği. Bilinen örnekleriyle referandum yöntemini sık kullanan, yukarıda sözünü ettiğim Fransa cumhurbaşkanı Charles de Gaulle’ü burada anmanın tam sırasındır.

Evet Charles de Gaulle başını çektiği her referandum öncesinde, “Önerdiğim konuda ‘evet’ çoğunluğu elde etmezse cumhurbaşkanlığından istifa ederim” diyordu. Çekirge gibi bir

sıçradı, iki sıçradı, üçüncü de Fransa seçmenleri De Gaulle'ü sobelediler : Nisan 1969'da Fransa'da "Bölgeler yaratılması ve Senato'ya çeki düzen verilmesi" konusundaki referandumda hayır oyları çoğunluğu kazanınca De Gaulle sözünü tuttu ve iktidarı terketti. 1958'den 1969'a onbir yıl iktidarda kaldı : 1958'de kendine uygun yarı başkanlık rejimini kuran Anayasa referandumunun olumlu sonuçlanmasıyla cumhurbaşkanı seçildi, onbir yıl ve dört referandumdan sonra olumsuz sonuçlanan bir referandumla bir daha geri dönmek üzere siyasetten ayrıldı. Bir referandumla geldi bir diğeriyle gitti. Fransa derin bir nefes aldı.

Bu konuda başka örnekler de var : En son örnek olarak, AB'den ayrıl(ma)mak konusundaki referandumun düzenlenmesine öncülük eden, AB'den ayrılmamak için çabalayan ama referandumda ayrılmak sonucunun/Brexit ("British Exit") çıkması üzerine istifa eden İngiltere Başbakanı David Cameron'u analım.

İşte bu bağlamda sorumuzu yineleyebiliriz :

Bugün veya yarın veya pek yakında düzenlenecek bir referandumda, "Hayır" oylarının çoğunluğu halinde Türkiye'de ne olacak ?

Bugünkü cumhurbaşkanı özendiği, oluşumu için yıllardır uğraştığı ve referanduma gidilmesine yol açtığı başkanlık rejimini getirecek anayasa değişiklikleri kabul edilmezse istifa edecek mi ? İstifa ederse sonrasında neler olacak ? Ve benzeri ve yanıtlanmayı bekleyen birçok soru daha var. Evet oyları çoğunluğu kazandığı için bu kez böyle bir soru gereksiz kaldı. Ama gelecekte düzenlenecek bir referandumda soru yeniden sorulmaya geçecek nitelikte.

Her referandum ille istenen, beklenen sonuçla bitmeyebilir. İşte o zaman ne yapılacak ?

KONUŞUNCA SEÇMENLER, BİR İHTİMAL DAHA DOĞUYOR

Her ne olursa olsun, nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın bir referandum bir halkın geleceğini ipotek altına alamaz. Asla. Uygulamalarla ispatlı. Türkiye’de siyasi tarihimiz açısından son derece önemli ve rejim değişikliğini içermesi açısından geleceğimizi de etkileyecek bir referanduma birkaç adım kala seçmenleri dinlemek öğretici epey dersle yüklü.

Yerel televizyon kanallarının, sosyal medyada paylaşılan videoların ve kimi meraklının bizzat ürettiği internet sitelerinin gerçekleştirdiği “sokak soruşturmaları” bu konuda birçok örnekle dolu.

21 Mart 2017’de sabahın erken saatlerinden itibaren beş saat kadar birbiri peşi sıra izlediğim haber kaynaklarından çok şey öğrendim. İzlemek için vaktiniz olursa sakın kaçırmayın derim, Google Baba’yı “referandum” diye bir merhabalayın, en cömert haliyle bütün kaynaklarını seriversin, görüntüleriyle harika:

İzlediğim kaynaklardan az bilinenlerin isimlerini burada alfabetik sıralamaya göre hemen, kısa alıntılarını ise daha sonra sunuyorum:

Antalya Evrensel (Bilgesu Yurdakul, Mahir Doğan). Antalya GezDolaş TV. Siyaset Antalya TV’nin “Kanal Siyaset” programı. Ege NetTV. İstanbul Times TV (Çağla Pekgüleç ve Hikmet Çetiner’in birçok “sokak soruşturması” İstanbul’un değişik ilçelerinde ve semtlerinde seçmenlerin nabzını tutmayı kolaylaştırıyor.) Kanal Siyaset, Kırıkkale. Karabük Doğru Haber (Ali Aslankaya). Life HD

Stüdyo ve Medya (Enes Turbay). “NABIZTV”. Sakarya TV (Hilal Karıncalı). Samsun Haber.Com. “Tadiye Medya”/Kayseri.

Adana, Kars, Karşıyaka, İzmir, Kırıkkale, Havza, Diyarbakır, Canik ve benzeri başka illerden ve ilçelerden haber aktaran, “sokak soruşturması” gerçekleştiren daha pek çok tv kanalı ve inernet sitesi de bulunuyor. Hepsi izlenmeye layık.

Antalya’da, haber kaynağına bakılırsa, “Hayır”cılar çoğunlukta, işte birkaç örnek : «Sonsuza kadar hayır !», “Sabaha kadar hayır !”, “Hayırda hayır vardır !” diyenlerle gazeteciye bizzat soru soranlar bile var, örneğin, “Niye evet diyeceğimi sen söyle !”

Antalya TV’nin “Siyaset” programında Kemer’de gerçekleştirilmiş epey uzun boylu bir röportaj sunuluyor :

“Turizmin bittiğini” ileri süren, “esnaf kan ağlıyor” diyen günleri ve geleceklere turizme ayarlanmış Kemerliler, boş kalan sokaklarda, kapanan dükkanların yanında, her şeye rağmen hâlâ açık az sayıdaki dükkanın önünde tavla oynayarak zaman öldürüyorlar. Soruları ise dertli dertli yanıtlıyorlar : “Hayır duble !”, “Dibine kadar hayır !”, “Çoğulcu demokrasiden yana olduğumuz için hayır !”, “Bir kötü var bir de kötünün kötüsü var !” Kimiyse rejim değişikliğinin tehlikelerine dikkat çekiyor : “Bütün kuvvetler tek kişide toplanmamalı.” “Herşey tek kişiye bağlanmamalı.”. “Tek Adam yönetimi iyi olmaz.” “Değiştirilmek istenen maddelerin tamamı hukuk dışı.” “Zamanı değil.” “Diktatörlüğe hayır !”

İstanbul Maltepe’de Çağla Pekgüleç’in sorusuna bir vatandaş ayen şu yanıtı veriyor :

“AKP’ye oy vermiş bir adamım. Bir yerde dizginlemek lazım. Her şey rayında giderken rayından çıkarmanın ne anlamı var ?”

Bir başkası ise şunları dile getiriyor. “Ülkeyi tek kişiye bırakmamak için hayır !”

Beşiktaş’tan bir ses aynen şöyle. “Tek adamlık için oy verilir mi ?”

Kadıköy’den bir ses : “Yav kör olmak lazım kızım evet demek için.”

Kadıköy konuşursa Üsküdar susar mı ? Susmaz : “Tek Adam istemiyorum !”

Bağcılar’da evetçiler daha çok sanki : “Evet ! Evet ! Recip Tayyip Erdoğan olduğu için.” Aynı mekandan bir bayan : “Çünkü çok seviyorum onu !” Hanım kızımız bunu söylerken hafifce kızarıyor. Umarım kocası duymamış ve görmemiştir.

Fatih-Beyazıt’ta toplumsal meseleler önde : “Piyasa, ekonomi alt-üst.”. İşsizlik söz konusu ediliyor ve bir vatandaşımız aynen şu soruyu soruyor : “Seksen milyon insan bir insana terk edilir mi ?” Aynı semtten bir bayan “Daha önce hep bunlara oy verdim ama bu kez bir ders olsun diye hayır !”

Bağdat Caddesi hem farklı hem de okumuş yazmış daha çok, belli oluyor: Bir genç gözünü cep telefonundan ayırmadan, yanında bayan arkadaşıyla yürümesini de sürdürerek yanıtlıyor : “Bu kadar yetkiyi babama bile vermem !”

“Şimdi buna ne gerek vardı ?” diye soranlar, “Yersiz” diyenler eksik değil.

Böylesi bir referandumun ve kampanyasının “toplumsal gerginlik” yaratmasından tedirgin vatandaşlarımız da var.

Bütün konuşanlarda siyasi bir ciddilik göze çarpıyor.

Referandum kampanyası ile değişik ilçe ve illerde, birçok toplumsal kümede siyasetleşme/siyasileşme artmış gibi. Son derece genç kadın ve erkeklerde, orta yaşlılarda, daha az

gençlerde de. Söylediklerinden referandum tartışmalarını sıkı bir biçimde izledikleri de ortaya çıkıyor.

Hemen hemen hepsinin değiştirilmesi önerilen maddelerden haberi var. Haberi olmayanlar ise siyasetcilerin, ilgililerin bu konuda daha çok açıklayıcı bilgi vermelerini istiyor.

Birçoğu toplumun siyasetciler tarafından kutuplaştırılmasından vazgeçilmesi çağrısını dile getiriyor. “Toplumun ikileştirilmesine”, “cepheleşmeye”, “değişik nedenlerle insanların bir bölümünün ötekileştirilmesine” karşı oduğunu vurgulayanlar da az değil.

Toplumumuz siyasi açıdan olgunlaşma sürecini mi yaşıyor ? Bu yönde olumlu bir izlenim edindim. Bilmem siz ne düşünüyor, ne diyorsunuz ?

Şu da apaçık bir biçimde göze çarpıyor : Bugün herkesin özlemi barış ve huzur içinde yaşamak, çalışmak, geçinmek, kendini ve çocuklarını gelecek için donatmak. Savaştan, ardı arkası kesilmeyen yüksek toplumsal ve siyasi tansiyondan, siyasi liderler arasındaki bir tür kesintisiz itişip-kakışmalardan, tatsız-tuzsuz hırlaşmalardan herkes usandı artık. Hele bir de yeni hükümlerle böylesine pekiştirilmiş ve dünyanın hiç bir devletinde, hatta örnek alındığı iddia edilen devletlerinde bile görülmemiş kendine özgü bir “başkanlık” rejimi ile Türkiye Cumhuriyeti Başkanı olarak çekişme, itişme ve savaşma etki alanlarını genişletmesi olasılığının da bulunması sonucu seçmenlerinin Recep Tayyip Erdoğan’dan yüz çevirmesi ihtimali daha da artıyor. Gülen Cemaati ile çekişmesinin de burada anılması gerekiyor; bu çekişme ve çatışmanın henüz bütün sonuçlarıyla bitmediğinin de ...

Bu gözlemim Avrupa devletlerinde yaşayan, sayılarının beş milyona ulaştığı tahmin edilen, çalışan ve kimi, hatta önemli bir bölümü, iki uyruklu, barışçı, geçim derdi olmayan, kimi orta boy

zengin, hali vakti yerinde, inanmış ve hayırsever yurttaşlarımız için de geçerli. Son olaylar üzerine en çok üzülenler onlar : Döner kebab, bulgur, turşu... satışları azaldı çünkü ... Bunun faturasını kim ödeyecek ? Bilinen mi ?

O zaman ne olacak ? Yeniden soruyorum : Hayır oyları çoğunluğu kazanırsa ne olacak ? Böyle bir ihtimal de var çünkü. Konuşan seçmenlere kulak kabartılınca.

NİSAN REFERANDUMU SONUÇLARININ ANALİZİ

Öngördüğüm ihtimal gerçekleşmedi. 2,82'lik gibi çok az bir farkla. Bu sonuç aynı zamanda “Hayır”ın kazanması olasılığının gerçekleşebilirliğinin o kadar da tesadüfi bir yaklaşım olmadığına ispatıdır. Bu da yeter. Referandum öncesinde bunu yazmış ve yayınlamış olmaktan memnunum.

Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK), “Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı”nda açıkladığı sonuçlara göre, “Yurt içi seçmen kütüğüne kayıtlı 55 milyon 319 bin 222 seçmenden 48 milyon 374 bin 576'sı oy kullanmıştır. Kullanılan oyların 47 milyon 528 bin 949'u geçerli, 845 bin 627'si geçersiz sayılmıştır. Bu rakamlara göre, katılım oranı yüzde 87,45'dir.”

Katılım oranının yüksekliği referanduma ilginin düzeyini, yurttaşlarımızın siyasi olgunluğunu gösteriyor. Gelecek için umut verici.

YSK “Yurt dışında 2 milyon 972 bin 676 kayıtlı seçmenden 1 milyon 325 bin 682'sinin yurt dışı temsilciliklerde kurulan sandıklarda oy kullandığını, oyların 1 milyon 309 bin 821'inin geçerli, 15 bin 861'inin geçersiz kabul edildiğini, yurt dışında seçime katılma oranının yüzde 44,60 olduğunu” da açıkladı.

YSK “Gümrük kapılarında, 98 bin 597 seçmenin oy kullandığı, oyların 97 bin 834'ünün geçerli, 763'ünün geçersiz sayıldığı, katılım oranının yüzde 3,32 olduğu bilgisini” verdi.

Yurt içinde, yurt dışında ve gümrük kapılarında toplam 58 milyon 291 bin 898 kayıtlı seçmenden 49 milyon 798 bin 855'inin oy kullandığı açıklanan kararda, şu sonuçlar yer aldı:

“Toplam oylara göre katılım oranı yüzde 85,43’tür, kullanılan oyların 48 milyon 936 bin 604’ü geçerli, 862 bin 251’i geçersiz sayılmıştır. Geçerli oylardan 25 milyon 157 bin 463’ü ‘Evet’ (toplam oyların yüzde 51,41’i), 23 milyon 779 bin 141’i ‘Hayır’dır (oyların yüzde 48,59’u).”

Şimdi gelin birkaç satırda referandum sonuçlarını birlikte ve biraz daha yakından irdelemeye çalışalım :

En önce şu noktayı anımsatayım : Şubat 2017’de yayımladığı genelgede “Evet” yazılı mühürsüz oyların ve zarfların geçersiz sayılacağını emreden YSK’nın bu kararını, 16 Nisan’da, referandum için oy kullanımı sürerken, iptal etmesi hiç masum değil. Bu ani değişiklik çeşitli şüphenin doğmasına yol açan bir karar biçiminde değerlendirilebilir.

YSK verilerine göre, Anayasa değişikliği, yukarıda sunduğum gibi, 23 milyon 779 bin 141 “Hayır” oyuna karşılık (oyların yüzde 48,59’u), 25 milyon 157 bin 463 “Evet” oyuyla kabul edildi (oyların yüzde 51,41’i). Aradaki fark 1 milyon 378 bin 322, yani sadece 2,82 puan. Neresinden bakılırsa bakılsın fark çok değil. Hele bir de 862 bin 251 oyun geçersiz sayıldığını da göz önüne alırsak. Evetçilerin emirlerindeki araç-gereç, medya vesairenin “zenginliği” sınırsızken...

Referandumun onca gürültü ve patırdıya rağmen o kadar kolayca kazanılmadığı böylece ispat edilebilir.

“Evet”in SADECE 1 milyon 378 bin 322 oy farkla kabul edildiği hiç unutulmamalı. EVETÇİLERİN umdukları ve herkesi inandırmaya çalıştıkları “çok açık fark” bir rüya, bir ütopya olarak kaldı.

Sonuçların, gelecek seçimlerin kazanılması için, mutlaka ayrıntılı bir biçimde, il il, ilçe ilçe, mahalle mahalle analizi gerekli. Son belediye seçimlerinde muhalefetin zaferleri, bilhassa Ankara,

İstanbul gibi dünya-kentlerdeki seçimlerde bu analizlerin işe yaradığı sonucunu çıkarmak herhalde abartma olmaz.

Şu artık çok açık : Türkiye’de muhalefet partileri seçimlerin nasıl kazanılacağını artık biliyor. Gelecek için umut var.

Sonuçlar, aynı zamanda, evet ile hayır arasındaki bölünmenin siyaset dünyasında ve ülkede neredeyse birbirine eşit iki parçalı bir manzara yarattığını da gözler önüne serdi.

Oylama bir parça şaibeli ve kuşku doğurucu bir ortamda ve tartışmalı koşullarda gerçekleştirildi: Kimi yerde hile yapıldığı söylendi, yazıldı. Rakamlarla destekli inandırıcı deliller ileri sürüldü...

Ülkemiz iç siyasetinin usta gözlemcisi duayen gazeteci Melih Aşık’ın, 27 Nisan 2017’de Milliyet’te “Açık Pencere”de referandum sonucu ve hemen sonrası için yazdıklarından bir bölümü, izninizle, aktarıyorum :

“ ‘Hayır ve Ötesi’ grubu referandum raporunu açıkladı... Diyorlar ki:

- YSK verilerine göre, başta Şanlıurfa’nın Akçakale, Viranşehir, Hilvan ve Muş’un Hasköy, Yozgat’ın Çekerek ilçeleriyle, Sakarya’nın Akyazı ilçesi olmak üzere; 961 adet seçmen sandığında kullanılan oyların tamamı, yani yüzde 100’ü EVET mühürlü olup, HAYIR mühürlü oy adet ve yüzde olarak SIFIR’dır.

7 bin 48 adet seçmen sandığında, kullanılan oy sayısının ilgili sandıktaki seçmen sayısına eşit olduğu, sandık görevlileri de dikkate alındığında, seçmen sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu sandıklarda kullanılan oyların toplamı 1 milyon 672 bin 249’dur.”

Dikkatinizi rica ediyorum : Şaibeli oyların toplamı evet ile hayır arasındaki farktan fazladır.

Melih Aşık'ın köşesinden bir alıntı daha :

“Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi kararıyla demokrasi liginde küme düştük. Yakında AB'nin de acıtıcı bir karar alabileceği konuşuluyor.

Tablomuz karanlık; adaletsiz bir referandum... Kuşkulu ve hileli sonuçlar... Demokrasiye şal örten bir yeni anayasa... Bitmeyen bir OHAL düzeni... Gazeteciler hapiste... 99 bin memur yargısız ihraca tabi tutulmuş.

Bu görüntüleri ortadan kaldırın diyorlar... Mümkün mü? Tam tersine...

YSK'nın kesin sonucu birkaç gün içinde açıklamasıyla birlikte Hâkimler Savcılar Kurulu (HSK) seçimi yapılacak... 13 üyenin yarısını cumhurbaşkanı, diğer yarısını onun partisi tayin edecek... Aynı anda cumhurbaşkanı partisinin başına geçecek, yargı ve yasama böylece partili cumhurbaşkanına bağlanacak... Bunlar ne Avrupa'nın ne demokrasinin hazmedebileceği görüntüler. Söylemeye gerek yok...

Avrupa ile ilişkiler daha da zorlaşacak!”

Melih Aşık'tan son alıntım :

“İktidarın talebi:

Biz ülkeyi tek adam sistemiyle yönetelim ama

dünya bize ülkemizde demokrasi varmış gibi davransın!”

Bu talep ve başkaları büyük ihtimalle artık uzun ömürlü olamayacak. Dünya alem ülkemizde neyin var neyin yok olduğunu, yok edildiğini biliyor çünkü.

Son aylarda ve haftalarda iktidar partisi içindeki dalgalanmalar, istifalar ve daha önce bu partiden ayrılan bakan ve başbakanın yeni partilerle muhalefette yer almaları iktidar partisinin geleceğini zorlaştıran gelişmeler.

Başkan'ın ve partisinin doğalarına aykırı ortaklıklarla, gidenlerin bıraktığı "boşluğu" doldurma arzusu yeni bir rüya veya ütopyaya benziyor.

Her yeni kamuoyu yoklaması "ortakların" tümünün de, "iktidarın nimetleriyle" bezenmiş olsa bile bu ortaklıktan yana olmadığını gösteriyor.

Dahası hangi parti olursa olsun seçmenlerin oyları seçmenlere aittir. Seçim sandığına giden seçmen istediğini seçer. Her seçmen parti yetkililerinin aldığı karara her yerde uymak zorunda değildir. Seçim sandığına kadar giden seçmeni bırakalım hiç olmazsa bir günün beyliğinin keyfini çıkarsın.

Uzayan iktidarın tadı da kaçıyor. Hele yeni şeyler söylemekten acizlerin "evinde". İstanbul Büyük Belediye seçiminin "yenilenen" ama yine yenilen seçimleri derslerle yüklü. "Okumasını" bilenlere. Elbette.

Aradan yaklaşık dört yıl geçtikten sonra şu soruyu sormaya hakkımız var sanıyorum :

"Yeni" Anayasa ile ve yeni rejim altında yurttaşlarımız için ne değişti, ne iyileşti ?

M. ŞEHMUS GÜZEL

referandum

ekitap.ayorum.com